

Dokter Willemse opende met de gebruikelijke nieuwjaars-wensen de vergadering en gaf daarna het woord aan Dr Dijkstra over *Claytonia perfoliata* of Winterpostelein. Deze plant werd door hem aangetroffen in een collectie planten door mej. Sterken in Z. Limburg (juiste vindplaats niet meer bekend) verzameld. Hij zelf had deze plant in 1952 gevonden te Heerlen langs de Schaesbergerweg. Vervolgens vestigde hij de aandacht van de liefhebbers van excursies op het verzoek om medewerking van Prof. Venema te Wageningen. Deze zou graag iets weten over planten, welke in de winter hun zaden uitstrooien, o.a. in verband met het verhogen van het concurrentievermogen tijdens het ontkiemen (zie de Lev. Natuur, 1 Jan. 1953).

Dr Bruna hield een causerie over een artikel van R. Stumper: „Splendeur et misère de nos orchidées” uit Soc. Nat. Luxemb. 1951. Deze causerie staat elders in dit nummer.

De heer van Loo liet een aantal bloeiende planten rondgaan, n.l. Kerstroos, *Helleborus* en Toverhazelaar, *Hamamelis mollis*, *H. Zuccariana*, *H. verna purpurascens*, *H. Japonica* en *H. Japonica-purpurascens flava*.

De heer van der Kruk vroeg enige inlichtingen over het ontstaan van aardappelmoeheid. De verwekker hiervan is een aaltje.

De heer Kienjet vroeg om medewerking bij het bestuderen van het vraagstuk of *Limnea glabra* andere soorten van *Limnea* uitsluit, of door deze uitgesloten wordt. Vervolgens sprak hij zijn verontwaardiging uit over de ergerlijke verzamelwoede van een zekere Roeleveld in Utrecht. Bij deze waren o.a. 740 gedode aalscholvers aangetroffen. Men zie verder de courantenartikelen hierover. Daar deze verzamelaar o.a. werkt met jachtopziensers, vroeg de heer Kienjet of het bestuur van het genootschap de activiteit van dit heerschap niet kon lamleggen door tenminste deze medewerkers uit te schakelen. De voorzitter antwoordde, dat het wel moeilijk zou gaan, onder meer wegens gebrek aan bewijzen.

Gewoonte getrouw vertoonde Br. Arnoud een fraaie collectie insecten:

Apidae:

Thyreus orbatus Lep. ♀ Terwinselen, 3-7-52.

Ammobates punctatus F. ♂ Schaesberg, 23-7-52.

♀ Brunssum, 5-7-52.

Psithyrus rupestris F. ♀ Simpelveld, 28-6-52.

Chrysididae:

Chrysis analis Spin. Simpelveld, 21-7-51.
(thans in coll. Sanders).

— *gracillima* Först. ♀ Eys-Wittem, 25-6-52.

— *brevicens* Tourn. ♀ Heerlen, 22-5-52.

Omalus bidentulus Lep. ♂ Eygelshoven, 23-6-51.

Holopyga amoenula Dhlb. ♂ Brunssum, 5-7-52.

Eumeninae:

Odynerus (microdynerus) exilis H. Sch. ♀ Bemelen, 12-6-52.

(Waard van *Holopyga amoenula*. Hier van zijn nu totaal vijf vangsten in Ned. bekend, drie in Gelderland, twee in Limburg.)

Sphecidae:

Gorytes bicinctus Rossi ♀ Heerlen, 12-7-50.
(thans in coll. Sanders).
♀ Terwinselen, 11-6-52.

De heer Hein vertoonde een stuk kool, dat in de O.N. mijn verzameld was. Dr Dijkstra, het materiaal bekijkende, deelde mede, dat precies dergelijke kool op het Geologisch Bureau bezorgd was en vermoedelijk van dezelfde vindplaats. Het onderzoek over deze kool is nog niet afgesloten.

De heer Bex deelde nog mede, dat de spinnen, welke onderin de mijnen voorkomen, in Nederland alleen maar in broeikassen, plantenserres en dergelijke verwarmde gebouwen gevonden worden.

Dokter Willemse liet vervolgens de complete lijst van *Macrolepidoptera* van Lempke, uit het tijdschrift voor Entomologie, rondgaan en vervolgde zijn cursus „Insecten”. Tot besluit vertoonde hij een preparaatje van de stigmata van een meikever.

ORCHIDEEËN IN LUXEBURG EN IN ZUID-LIMBURG.

door

Dr M. BRUNA, Heerlen.

Onlangs vonden we in een Luxemburgse publicatie een artikel over Orchideeën, dat ook lezers van ons Maandblad moet interesseren. R. Stumper schreef over „Splendeur et misère de nos Orchidées” in Bull. Soc. des Naturalistes Luxembourgeois, 1951, op pag. 90-107, en een vergelijking van zijn gegevens met die van

Zuid-Limburg, in ons land het orchideeëngewest bij uitstek, blijkt even leerzaam als belangwekkend te zijn.

Schr. wijst eerst op de bijzondere charme der Orchideeën, die al vele onderzoekers en natuurvrienden in zijn ban heeft gevangen. Deze uitgebreide familie, met 18.000 soorten over de aarde verspreid, is ook bijzonder belangrijk in wetenschappelijk opzicht, vooral door alles wat met de voortplanting samenhangt. In Europa komen ongeveer 150 soorten voor. Stumper beschrijft hoe hij als jongen voor het eerst de Bruine Orchis (*Orchis purpurea*) vond, die hij noemt „la plus imposante de nos orchidées” — welk oordeel ik gaarne overneem.

Schr. wijst er ook op, dat orchideeën, ons soms voor verrassingen stellen, door hun onverwacht verschijnen of weer verdwijnen op bepaalde plaatsen. Men bezoekt soms jaren achtereen een plek, waar men eens een bepaalde soort vond, en ziet niets; dan echter is die soort er plotseling weer, in flink aantal! Menig orchideeënvriend heeft ook wel eens zo iets ondervonden in Zuid-Limburg. Ik denk aan een vindplaats van de Bijenorchis, die we dit jaar wilden bezoeken, maar waar nu niets stond; een kleine honderd meter verder evenwel vonden we een paar dozijn op een plaats, waar we vroeger niets hadden gezien. Het is, zoals schr. zegt: met orchideeën moet men geduld hebben....

In Luxemburg is er een duidelijk verschil in bodem tussen het noordelijk deel „Oesling”, dat Ardennen-karakter vertoont, en het zuidelijk deel „Gutland”, met veel leem en kalk in de bodem. Natuurlijk is Gutland veel rijker aan soorten, en het best te vergelijken met Zuid-Limburg. Het noordelijk deel telt nu zes soorten, het zuidelijk deel drie en dertig. Ook hier is dus de bodemgesteldheid, en in het bijzonder de rijkdom aan kalk, van grote invloed.

Het aantal soorten blijkt zeer langzaam, maar toch zeker af te nemen. Zo werden in 1875 beschreven 38 soorten, in 1888 nog 35, en nu kan men het aantal stellen op 33. — Hier dus een verloop, dat herinnert aan wat Zuid-Limburg helaas ook te zien heeft gegeven.

Ter vergelijking diene, dat men het aantal soorten in ons land nu kan stellen op 36, en in Zuid-Limburg op 31 (berekend volgens Dick Deinum, De Orchideeën van Nederland, Amsterdam z.j., en Geïll. Schoofflora voor Neder-

land, door H. Heukels, Groningen, 13e dr., 1949. Hierbij dient men aan te merken dat Stumper *Orchis latifolia* nog niet heeft gesplitst, zoals in deze Nederlandse boeken is gebeurd. Het aantal voor Luxemburg zal dus wel iets hoger liggen dan 33).

Stumper geeft op, dat sinds 1875 in Luxemburg de volgende soorten zijn verdwenen: *Herminium monorchis*, *Gymnadenia albida*, *Orchis coriophora*, *Orchis incarnata*, *Orchis laxiflora*, *Orchis pallens*, *Orchis sambucina*, *Orchis tridentata* en *Spiranthes aestivalis*. — Hiervan komen *Herminium* en *Orchis incarnata* in elk geval nog in Zuid-Limburg voor.

Verder is het belangwekkend om de in beide

Ophrys apifera, de bijenorchis.

Foto De Wever.

gebieden gevonden soorten naast elkaar te plaatsen, en te vergelijken op al-of-niet-zeldzaamheid. Hierbij geven we de Franse aanduidingen onveranderd weer (R = rare, RR en RRR, verder AR = assez rare, C = commun en AC). De overeenkomstige Ned. aanduidingen zijn z, zz en zzz, verder tz (tamelijk zeldzaam), a (algemeen) en ta. Natuurlijk kan men soms van oordeel verschillen over de waardering dezer aanduidingen, maar de vergelijking is toch leerzaam.

	Luxemb.	Z.-Limb.
<i>Aceras anthropophorum</i>	RR	zzz
<i>Anacamptis pyramidalis</i>	RR	zzz
<i>Cephalanthera alba</i>	AR	tz
„ <i>ensifolia</i>	R	zzz
„ <i>rubra</i>	RR	zzz
<i>Coeloglossum viride</i>	RR of RRR	zz
<i>Epipactis atrorubens</i>	AR of R	zzz
„ <i>latifolia</i>	AR	ta
„ <i>palustris</i>	R	z
<i>Gymnadenia conopsea</i>	AR	z
<i>Himantoglossum hircinum</i>	RR	zzz
<i>Listera ovata</i>	AC	a
<i>Neottia nidus avis</i>	AC	zz
<i>Ophrys apifera</i>	RR of RRR	zz
„ <i>insectifera</i>	AR	zz
<i>Orchis latifolia</i>	AC	ta
„ <i>maculata</i>	AC	ta
„ <i>mascula</i>	AR	z
„ <i>militaris</i>	RR of RRR	z
„ <i>morio</i>	AR	tz
„ <i>purpurea</i>	AR	tz
„ <i>ustulata</i>	RRR	zzz
	(verdwijnt)	(verdwijnt)
<i>Platanthera bifolia</i>	AC	z
„ <i>chlorantha</i>	AR	z

Het ontloopt elkaar niet zo bijster veel. Sommige soorten staan er hier beter voor, andere in Luxemburg.

Schr. geeft verder nog ter vergelijking het aantal soorten in andere Europese landen. De volledige lijst wordt dan (met Nederland eraan toegevoegd): Frankrijk 79, Zwitserland 58, Duitsland 53, België 45, Luxemburg 33, Nederland 36.

De algemene conclusie uit deze publicatie van een vriend en kenner der orchideeën is, dat sinds 1875 een tendens waarneembaar is van verschillende soorten om zeldzamer te worden of zelfs te verdwijnen. Als hierbij werkzame factoren noemt hij ontginning, en ook bemesting, zowel

Gymnadenia conopsea, muggenorchis.

Foto Dingelstein.

met naturmest als met kunstmest. Want hierdoor verandert de bodem méér dan deze „specialisten” vaak verdragen kunnen.

Deze teruggang moet natuurlijk zoveel mogelijk worden gekeerd! Hiervoor zijn nodig zowel wettelijke bescherming der orchideeën, als opvoeding van het publiek, en bewaking van belangrijke vindplaatsen. Tenslotte zal ook nodig zijn het stichten van natuurreservaten, met toezicht dat moet worden uitgeoefend door „personnes compétentes et dévouées”.

Deze conclusies vormen een ongevraagde, maar daarom ook des te sterker aanbeveling voor dat, wat hier door ons Genootschap, door de Natuurwacht en „Het Limburgs Landschap” reeds voor de orchideeën is gedaan. Een werk, dat echter dient te worden voortgezet en uitgebreid!